

İki ölü: Kent ve mimarlık

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Gelin, depremde sonra her şeyi tek değişkene bağlayarak açıklama alışkanlığımızı sürdürerek ama gerçekten ötekileri de içeren bir kavram bularak, olup bitenlerin sorumlusu mimarlıktır deyip işin içinden çıkmayalım; tersine işin içine girelim.

Elbette, mimarlık derken, çoğu insanın sandığı gibi yalnızca yapı kurmaktan, bir yapının tasarımını gerçekleştirmekten oluşan bir etkinliği kastetmiyorum. Mimarlık, en geniş tanımlamayla mekân oluşturma sürecidir. Mekân ise maddesel bir şey değildir; canlıdır, değişkendir, üretilen ve yeniden üretilen bir varlıktır. Kendisiyle oluştuğu kadar, mekân, kapsadıkları ve dışında bıraktıklarıyla da meydana çıkar. Zamanın kendisidir. O nedenle de insanla kurduğu ilişki hem doğrudandır, hem de dolaylıdır. Doğrudandır; çünkü, insan o mekâna kayıtlıdır. Orada yaşar. Ama mekân da insana yazılıdır. O nedenle bellekle iç içedir. Mekân bellektir; belleğin kayıt aracı olan yazıdır, aynı zamanda mekân. Dildir, kimliktir, nihayet. Bütün bunlardan sonra mekânın kültür olduğunu söylemek boş laf etmektir.

Bu anlamdaki bir mimarlığın doruk noktası, içinde belli bir 'cemaati' barındıran o mekânı kurmaktır, bu da, en eski kavramıyla söylemek gerekirse 'site'dir. Burada ilginç bir nokta var. Sitenin öteki âlemdeki karşılığı 'beled'dir. Ama, medeni kelimesinin Medine'den türemiş olması, yani son kertede bir kentsel mekanla özdeşleşmiş bulunması herhalde çok şeyi açıklamaya yeter. O vakit, sorulması gereken soru da şudur: Bugün kent denilen mekân bir uygarlığa tekabül etmekte midir ve mimarlık onu kurmak çabasında mıdır?

Bu soruyu evet diye yanıtlamak güç. Çünkü, uygarlık kültürle aynı şey değil. Bugün İstanbul gibi bir metropoliten merkezde yoğun, karmaşık, zengin ve güçlü bir kültür var. Üstelik bu kültür kenti kuşatan ve 'beğenilmeyen' o dış/lanan alanlardan türemekte ve beslenmektedir ve kent aslında budur; ama Türkiye'de medeniyet, 'civic' hayat üretmek anlamında bir kentsellikten söz açmak olanaksız. Kent, kendi kendisine büyüyen, hiçbir planlamaya dayanmayan ve popülizmin kurbanı olmuş bir mekândır. Mimarlığın sözünü dinlememek ve göç ise bu vahim durumun belirleyici koşullarıdır.

Bugün, yalnız İstanbul'da değil, Türkiye'nin hiçbir kentinde yerleşik bir düzenden söz açılmaz. Yerleşikliğin mekânı olan kent artık göçerliğin simgesi durumundadır. Kent sınırlarını zorlayan bunca büyük bir insan kitlesinin karşısında her türlü kural çökmüştür. Çeperler artık ne mekân ne de kültür olarak kentle ilişkilidir. İstanbul'da, örneğin, İstanbul'u bulmak ayrıca bir kazı yapmayı gerektirmektedir. Her mahalle bir başka Anadolu kentlisinin ve onların kurduğu hemşerilik cemaatinin işgali altındadır.

Gecekondu mahalleleri ise üçüncü kuşağa girerken spekülasyonla uğraşmaktadır. Tıkanmış merkez, insanları uzak yerleşim alanlarına sürmekte, bu kez orada bulunan gecekondu spekülatif bedellerle el değiştirerek kente bambaşka bir toplumsal katman kazandırmaktadır. 'Sonradan görme' kavramının Tanzimat'tan bu yana kimler için kullanıldığının incelenmesi Türkiye'deki toplumsal değişimi de açıklayacaktır.

Mimarlık ve kent artık ölü iki kavramdır. Ama bütün bu hengâmede Mimarlar Odası'nın bir tek açıklama yapmamış olması acaba, mimarlığın, ölümünü bir intiharla gerçekleştirdiği anlamına mı geliyor?